

Рецензія

**доктора юридичних наук, професора кафедри публічного права
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Вдовічена Віталія Анатолійовича на дисертаційне дослідження
Ватаманюка Андрія Васильовича на тему «Конституційний судовий
діалог», подане на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08
Право за спеціальністю 081 «Право»**

Обґрунтування актуальності теми дисертаційного дослідження «Конституційний судовий діалог» зумовлене комплексом глибоких світоглядних, доктринальних та практично-інституційних чинників, що визначають розвиток сучасного права в епоху глобалізації та інтенсивної міждержавної інтеграції.

Сучасні світові процеси демонструють системний перехід до нової, горизонтальної правової парадигми, ключовим елементом якої постає транснаціональна комунікація. Конституційні суди сьогодні переростають роль виключно внутрішніх «охоронців» національних конституцій. Вони інтегруються у глобальну мережу правосуддя, перетворюючись на активних учасників міжсудового спілкування, що безпосередньо впливає на викристалізування універсальних стандартів захисту прав і свобод людини. У цих умовах феномен конституційного судового діалогу (constitutional judicial dialogue) виступає не просто як теоретична абстракція, а як життєво необхідний правовий інструмент, що забезпечує гнучкість, динамічний розвиток права, гармонізацію розбіжностей та запобігання гострим юрисдикційним конфліктам на міжнародній арені.

Попри об'єктивну практичну затребуваність цього явища, у вітчизняній та світовій доктрині конституційного права зберігається відчутний дефіцит системних теоретичних розробок. Досі відсутня цілісна, загальновизнана концептуалізація конституційного судового діалогу, яка б чітко розкривала його правову природу. Багато наукових питань залишаються дискусійними: потребують детального вивчення сутнісні ознаки діалогу, його типологія, а

також специфіка прояву в межах різних правових систем, зокрема через порівняльний аналіз класичних американської та європейської моделей. Крім того, бракує комплексного осмислення процесуальних форм такої комунікації, серед яких особливе місце посідають інститут окремої думки судді та доктрина конституційних запозичень (constitutional borrowing). Така теоретична невизначеність породжує фрагментарність нормативного регулювання суддівського розсуду, призводить до непослідовності судової практики та послаблює фундаментальний принцип правової визначеності в діяльності органів конституційного правосуддя.

Особливої ваги, гостроти та прикладного значення дослідження цієї проблематики набуває для сучасної України. Наша держава задекларувала незворотний курс на повноцінну інтеграцію до європейського співтовариства та входження у єдиний європейський конституційний простір. Цей процес вимагає від Конституційного Суду України делікатного вирішення надскладного завдання: з одного боку, необхідно узгоджувати національну юридичну практику з правовими позиціями наднаціональних інституцій, насамперед Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу. З іншого боку, існує об'єктивна потреба захистити державний суверенітет і зберегти унікальну ідентичність вітчизняної конституційної традиції від ризиків сліпого, механічного копіювання іноземних доктрин. Саме концепція судового діалогу пропонує вихід із цього делікатного становища, оскільки вона базується на принципах рівноправного партнерства, взаємоповаги та паритетного полілогу між судами різних рівнів, дозволяючи знаходити збалансовані рішення в точках перетину національного та міжнародного права.

На інституційному рівні актуальність теми підтверджується нагальними потребами реформування внутрішньої системи судочинства України. Ефективне використання внутрішньодержавних та зовнішніх діалогічних механізмів виступає потужним чинником зміцнення конституційної демократії, підвищення прозорості правосуддя та посилення суспільної довіри до рішень Конституційного Суду України. Робота має виражену практичну цінність, оскільки не обмежується теоретизуванням, а пропонує конкретні, текстуально

оформлені рекомендації щодо модернізації положень Закону України «Про Конституційний Суд України» та Регламенту КСУ з метою юридичного закріплення процедурних елементів судового діалогу. Таким чином, актуальність дослідження полягає у необхідності розв'язання фундаментального наукового завдання — створення комплексної, сучасної теоретико-методологічної бази конституційного судового діалогу, яка здатна стати надійним орієнтиром для правової системи України в умовах глобальних геополітичних трансформацій та євроінтеграційного поступу.

Дисертаційна робота виконана на кафедрі процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича відповідно до плану наукових досліджень кафедри відповідно до наукових тем кафедри «Процесуальне право: теоретико-правові засади, нормативно-правове забезпечення та перспективні напрямки розвитку» (державний реєстраційний номер 0120U103394), «Реформування процесуально-правових інститутів адвокатури, прокуратури та суду в умовах особливих правових режимів» (державний реєстраційний номер 0125U003449), НДР «Впровадження стандартів юстиції Європейського Союзу у перехідне правосуддя України та інтенсифікація їхньої продуктивності цифрових рішень» (4/46 державний реєстраційний номер: 0126U000627).

Тему дисертації затверджено рішенням Науково-технічної ради Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформованих у дисертації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні А.В. Ватаманюка «Конституційний судовий діалог», визначається внутрішньою архітектонічною цілісністю та бездоганною несуперечливістю її концептуальної рамки, яка трансформує складні теоретико-методологічні гіпотези у верифіковані прикладні результати. Достовірність отриманих автором висновків є безпосереднім результатом системного впровадження інноваційної наукової

методології та високої репрезентативності залученого джерельного й емпіричного базису.

Евристичний потенціал обраного методологічного інструментарію виявляється передусім у рішучій відмові автора від класичного, монолітного догматичного аналізу на користь поліметодологічного підходу, що дозволило розглянути конституційний судовий діалог як складне, багатовимірне правокомунікативне явище. Обґрунтованості базових положень дисертації було досягнуто завдяки глибокій синергії правової герменевтики, яка уможливила деконструкцію та експлікацію прихованих сенсів судових рішень і окремих думок крізь призму транснаціональної комунікації, та компаративістського аналізу. При цьому порівняльно-правове дослідження генезису американської та європейської моделей конституційної юрисдикції виконано не як механічний, описовий перелік їхніх ознак, а як цілісний інтерпретаційний аналіз міграції конституційних ідей та концептів, що наочно та науково переконливо доводить об'єктивність авторських висновків про існування, структуру та закономірності функціонування доктрини конституційних запозичень у сучасному глобалізованому світі.

Емпірична репрезентативність та значна глибина залученої джерельної бази виступають головними гарантами достовірності дисертаційної роботи, оскільки висновки та узагальнення здобувача ґрунтуються не на суб'єктивних умоглядних припущеннях чи абстрактних дедуктивних висновках, а на суцільній аналітичній вибірці рішень, ухвал та висновків Конституційного Суду України. Особливу наукову цінність при цьому має прискіплива увага автора до інституту окремої думки судді, який у роботі вперше системно трактується як специфічна форма внутрішнього («прихованого» або «паралельного») конституційного діалогу, що здатна впливати на майбутню еволюцію правових позицій суду. Валідність дослідження зовнішніх чинників правової комунікації забезпечена ретельним критичним аналізом практики Європейського суду з прав людини та Суду Європейського Союзу, що дозволило автору вибудувати свої висновки на реальному, емпірично

перевіреному юридичному субстраті, який демонструє реальні процеси взаємопроникнення національного та наднаціонального права.

Логіко-структурна архітектура праці підпорядкована суворим причинно-наслідковим зв'язкам за принципом від загальнотеоретичного моделювання до конкретно-прикладного проектування. Фундаментальне теоретичне обґрунтування зміщення парадигми сучасного конституціоналізму від жорсткої ієрархічності до гнучкої горизонтальної діалогічності, здійснене в першій частині роботи, логічно й неминуче зумовлює глибокий аналіз конкретних інституційних та процесуальних форм міжсудового спілкування у наступних розділах. Цей аналіз, зрештою, знаходить своє закономірне, прагматичне завершення у розробці детальних практичних рекомендацій для вітчизняного законодавця та суб'єктів правозастосування, завдяки чому жоден висновок дисертації не виглядає ізольованим або штучно припасованим під первісну дослідницьку гіпотезу.

Наостанок, високий апробаційний ценз та нормативно-практична валідність дослідження підтверджуються успішною незалежною експертизою його результатів через публікацію серії наукових праць у провідних фахових виданнях України та за кордоном, а також широкою апробацією на авторитетних міжнародних і всеукраїнських науково-практичних форумах. Прикладні рекомендації щодо реформування положень Закону України «Про Конституційний Суд України» та Регламенту КСУ мають найвищий ступінь обґрунтованості, оскільки вони не обмежуються декларативними закликами до модернізації правосуддя, а пропонують чіткі, вивірені, текстуально готові до безпосередньої імплементації формулювання нормативно-правових новел. Все це дає повні підстави констатувати, що дисертаційне дослідження репрезентує собою взірець високої академічної зрілості, а всі сформульовані в ньому наукові положення, висновки та рекомендації є цілком достовірними, належним чином аргументованими та вагомими для розвитку сучасної юридичної науки.

Водночас рецензована робота має низку зауважень:

1. Аналізуючи методологію регулювання суддівського розсуду (підрозділ 1.2), автор намагається збалансувати суддівський активізм і самообмеження

через «діалогічну модель». Автор зазначає, що в сучасних умовах суди «впливають на всі аспекти політики, включно з економічними...». У тексті Розділу 1 бракує чітко окреслених, імперативних юридичних меж суддівського розсуду. Прагнення представити суд як активного учасника горизонтального діалогу із законодавцем створює ризик виправдання «суддівського активізму», коли орган конституційної юрисдикції перебирає на себе функції парламенту (стаючи «суперзаконодавцем»), що прямо порушує фундаментальний принцип розподілу влад.

2. Автор у тексті Розділу 4 (стор. 4) виносить на захист тезу про те, що «окрема думка судді конституційного суду є самотійною, повноцінною формою як внутрішнього, так і зовнішнього конституційного судового діалогу». Якщо її роль у внутрішньому діалозі (дискусія всередині колегії суддів) є логічною, то зарахування окремої думки до зовнішнього діалогу є вкрай суперечливим. Окрема думка є процесуальним документом індивідуального характеру судді, який залишився в меншості, та не має обов'язкової юридичної сили. Вона відображає розкол всередині інституції, тому її трактування як офіційного інструменту діалогу з іншими гілками влади чи міжнародними судами потребує значно глибшої наукової аргументації в тексті роботи.

Однак висунуті дискусійні положення не заперечують наукових досягнень дисертації Андрія Васильовича Ватаманюка та не впливають на висновок про належний рівень рецензованого дослідження, його загальну позитивну оцінку.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Концептуальна побудова дисертації «Конституційний судовий діалог» яскраво демонструє глибоку культуру академічної чесності та дослідницької етики А.В. Ватаманюка. Самостійність виконання цієї праці виявляється у самому характері наукового мислення автора: розроблені ним моделі міжсудової комунікації, інтерпретація доктрини конституційних запозичень та критичне переосмислення інституту окремої думки судді є результатом особистого інтелектуального пошуку, а не компіляцією чужих поглядів. Прозорість дослідницького процесу забезпечується тим, що здобувач не намагається штучно привласнити ідеї транснаціонального конституціоналізму, які вже

існують у світовій науці, а навпаки — чітко маркує теоретичний спадок попередників, виступаючи з ними у відкритий, чесний науковий полілог. Емпірична база, що охоплює акти органів конституційної юрисдикції, залучена до аналізу без викривлень чи кон'юнктурних маніпуляцій, які б слугували штучному доведенню авторських гіпотез. Це дозволяє стверджувати, що робота виконана в атмосфері поваги до інтелектуальної власності та є взірцем бездоганної академічної поведінки суб'єкта наукової діяльності.

Загальний висновок.

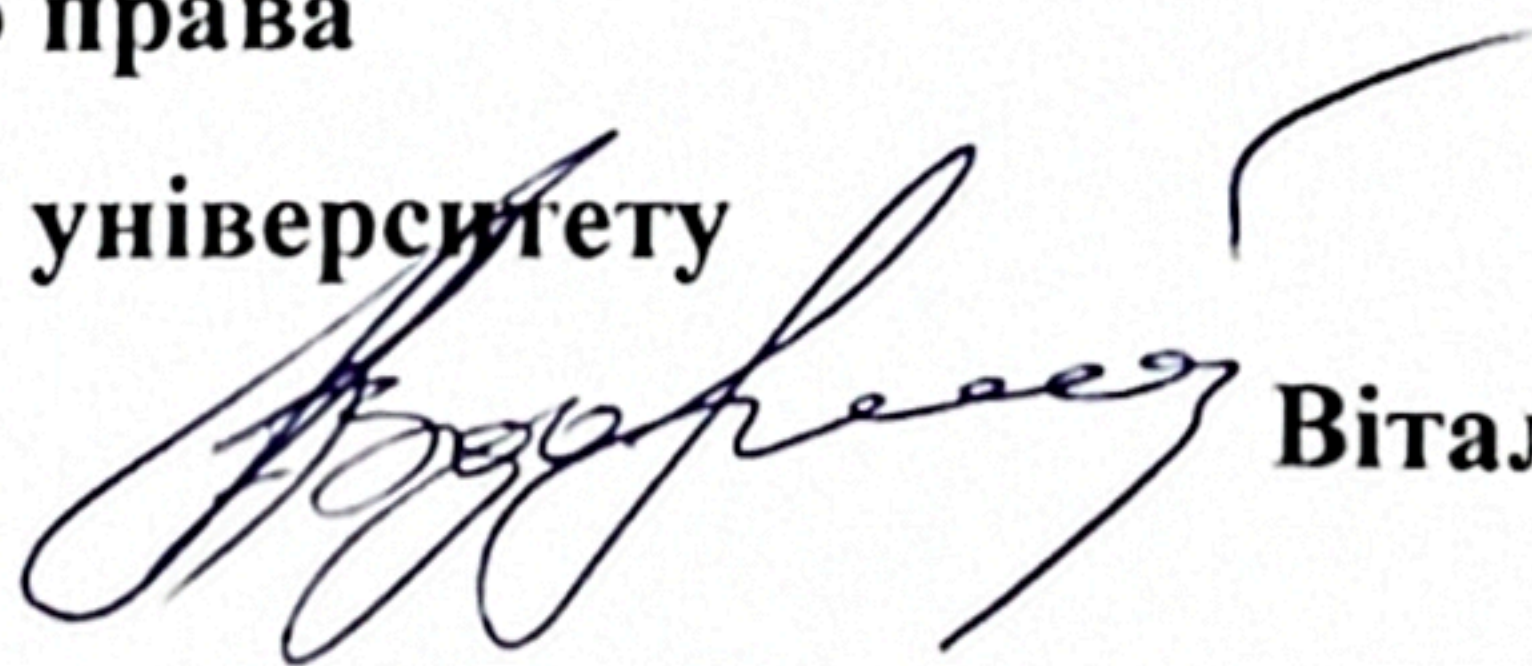
На підставі викладеного вважаю, що дисертація Андрія Васильовича Ватаманюка «Конституційний судовий діалог» є кваліфікаційною науковою працею, яка виконана особисто здобувачем, розв'язує конкретне наукове завдання, є актуальною і завершеною. Таким чином дисертаційне дослідження відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (із змінами, внесеними згідно з Постановам Кабінету Міністрів України №431 від 21.03.2022 р., №502 від 19.05.2023 р., №507 від 03.05.2024 р.), а її автор Ватаманюк Андрій Васильович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Доктор юридичних наук,

професор кафедри публічного права

Чернівецького національного університету

імені Юрія Федьковича

 Віталій ВДОВІЧЕН

